

ČO SI, A KAM KRÁČAŠ, ŽURNALISTIKA?

Pri príležitosti svojich jubileí odpovedajú traja nestori, resp. dojeni slovenského novinárskeho školstva i novinárstva vôbec.

Je to taká zhoda okolností. Na Katedre žurnalistiky FiF UK v Bratislave už niekoľko desaťročí prežívajú spoločný osud učiteľov a súčasne praktikov traja univerzitní pedagógovia. Spája ich nielen profesia, ale aj veľmi ľudská záležitosť, ktorej sa hovorí „spoločné roky“. Áno, profesor JUDr. Ludovít Jacz, CSc., sa v tomto roku dožíva významných 75, docent JUDr. Luboš Šefčák, CSc., 70 a docent PhDr. Boris Droppa, CSc., 65 rokov. Ku všetkým trom majú mnohí súčasní žurnalisti či pracovníci rôznych prostriedkov masovej komunikácie blízke vzťahy. Dovolím si v tejto súvislosti využiť funkciu šéfredaktora *Otázok žurnalistiky* a privlastniť si právo verejne sa vyznať k mojim bývalým pedagógom, neskôr kolegom a spolupracovníkom.

Profesor Ludovít Jacz bol okrem iného zástupca šéfredaktora denníka *Pravda*, riaditeľ ČTK na Slovensku, šéfredaktor týždenníka *Výber*; je pedagóg spravodajstva, tlačového (masmediálneho) práva a etiky novinárstva, pre mňa zostáva vzácny najmä ako tolerantný šéf, vedúci Kabinetu teórie a dejín žurnalistiky FiF UK, neskôr Oddelenia teórie a praxe žurnalistiky FiF UK, zostavovateľ jedinečnej Malej encyklopédie žurnalistiky.

Docent Luboš Šefčák, telom i dušou vzorový formát vysokoškolského pedagóga (hoci v časoch normalizácie mal 20 rokov zakázanú pedagogickú činnosť), bol tajomník Filozofickej fakulty UK, prednáša dejiny novinárstva, tlačové (masmediálne) právo a novinársku etiku, najproduktívnejší autor už spomínanej Malej encyklopédie žurnalistiky a pre mňa najmä školiteľ diplomovej práce pred tridsiatimi rokmi.

Docent Boris Droppa pôsobil ako kreatívny novinár v bratislavskom *Večerníku* a v denníku *Pravda*, nenapodobiteľný výmyselník záračných novinárskych titulkov, textár slovenských evergrinov, básnikár, druhý najproduktívnejší autor Malej encyklopédie žurnalistiky, je expert na metódy a metodiky novinárskej tvorby a pre mňa navyše oponent diplomovej práce spred tridsiatich rokov.

So všetkými tromi ma spája praktická novinárska a novinovedná tvorba, práca na Malej encyklopédii žurnalistiky, a predovšetkým dvadsaťročný krásny kolegiálny vzťah v pedagogickej činnosti s desiatkami či stovkami študentov žurnalistiky, dnes už významnými predstaviteľmi rozhodujúcich médií.

Ďakujem jubilujúcim kolegom za seba, a dovolím si povedať, že i v mene mnohých novinárov, za nezištné odovzdávanie vedomostí, optimizmu i entuziazmu. Ďakujem im, blahoželám im a prajem ešte mnoho plodných rokov v teoretickom i praktickom novinárstve a, samozrejme, v osobnom živote veľa zdravia.

Andrej Tušer

Na dôkaz toho, že nám stále majú čo povedať, položili sme im tri otázky:

1. Ako sa vám javí vývoj slovenskej žurnalistiky a jej teórie za obdobie uplynulých 40 rokov?
2. Na ktoré oblasti by sa mala sústrediť v budúcich rokoch teória a veda o žurnalistike?
3. Aký je váš názor na súčasnú žurnalistickú prax?

Prof. JUDr. Ludovít Jacz, CSc.:

1. Žurnalistika v tomto období bola najdynamickejšim fenoménom v oblasti kultúry. Na začiatku 60. rokov, keď ešte doznievali odhalenia kultu osobnosti, boli relatívne priaznivé podmienky rozvoja periodickej tlače i sledovania televízie a rozhlasu, ktoré v 80. rokoch dosiahlo úroveň porovnateľnú s vyspelými krajinami Európy. Aj vďaka úsiliu novinárskej organizácie a za jej intenzívnej trojročnej spolupráce so štátnymi orgánmi sa zrodil v roku 1966

nový tlačový zákon, ktorý na jednej strane zakotvil cenzúru v podobe Ústrednej publikačnej správy a na druhej strane ustanovil právo novinárov na zdroje informácií, povinnosť odpovedať na kritiku v novinách i povinnosť štátnych orgánov konzultovať s novinárskou organizáciou opatrenia týkajúce sa rozvoja masmédií a novinárskeho stavu, ktoré boli po prvý raz upravené zákonom. Ďalšie ustanovenia, ako bola napr. oprava nepravdivých údajov, ochrana novinárov proti nátlaku a ochrana redakčného tajomstva, boli nanovo upravené v súlade s potrebami praxe. Pravda, totalitný režim sa všestranne snažil o to, aby aj tieto vymoženosti minimalizoval v snahe vytvoriť z masmédií nástroje propagandy a manipulácie.

Významným medzníkom na úseku žurnalistiky bol revolučný zvrät roku 1989, keď sa zmenou spoločenskej situácie vytvorili podmienky na vznik a rozvoj demokratického systému tlače a elektronických médií. Prispela k tomu aj novela tlačového zákona z roku 1990 a tiež zákon č. 468 z roku 1991 o prevádzkovaní rozhlasového a televízneho vysielania. Tieto právne normy odstránili štátny monopol v tlači a položili základ pre vznik duálneho vysielania v rozhlase a televízii. V dôsledku nových zákonov sa podstatne zmenili aj vlastnícke a ekonomické pomery na úseku masmédií. Zásadné zmeny v žurnalistike, novinárske školstvo a vedeckovýskumná základňa podnietili ďalší rozvoj všeobecnej teórie novinárstva a špeciálnych teórií v jednotlivých vidoch žurnalistiky. Rozvinul sa základný i aplikovaný výskum, na čom veľkou mierou participoval systém vedeckovýskumných pracovísk, najmä Novinársky študijný ústav, fungujúci teraz pod názvom Národné centrum mediálnej komunikácie, a ďalšie pracoviská, ako bol Metodicko-výskumný kabinet Slovenského rozhlasu, Odbor výskumu programov a divákov STV, Ústav teórie a praxe žurnalistiky pri fakulte novinárstva v Prahe, vedeckovýskumné kabinety Čs. rozhlasu a Čs. televízie. Svoju úlohu zohral aj Kabinet teórie a dejín žurnalistiky FiF UK, ktorého najvýznamnejším realizačným výstupom vedeckovýskumnej činnosti bola Malá encyklopédia žurnalistiky (1982) a šesťjazyčný Terminologický slovník žurnalistiky (1989).

Zakladateľským dielom teoretického rozvoja boli Hyskové Kapitoly z teórie novinárstva (1966), na ktoré nadväzovali práce monografického charakteru i čiastkové štúdie. Teoreticky sa rozpracúval predmet žurnalistiky, jeho metodológia, skúmala sa podstata a povaha novinárskej činnosti, jej spoločenská užitočnosť, spôsoby stvárňovania a tlmočenia obsahov a účinnosť masmédií na publikum. Vznikli práce o metodike, redigovaní a organizácii redakčnej práce, o novinárskom jazyku, o rozhlasovej a televíznej žurnalistike, o sociológii a psychológii masovej komunikácie a ďalšie. Mnohé z nich sa publikovali v teoretickom zborníku FiF UK Žurnalistika, ktorý sa distribuoval aj zahraničným partnerským fakultám a vedeckým pracoviskám a informoval odbornú verejnosť o stave teórie žurnalistiky.

Uvedené teoretické práce mali vplyv na profilovanie absolventov žurnalistiky a často sa dotýkali aj univerzitného základu. Z tohto pohľadu mali širší význam pre celkovú výskumnú a pedagogickú prácu na fakulte. Zásluhou mnohoročnej bádateľskej práce, na ktorej sa veľkou mierou podieľali pedagógovia a odborní pracovníci katedry žurnalistiky, sa teória žurnalistiky špecificky vyčlenila a koncom roka 1995 uznala samostatnosť vedného odboru v podobe vedy o žurnalistike. Tým sa odstránila absencia špecifického školiaceho pracoviska, ktorá spôsobovala, že docenti a profesori žurnalistiky získali vedecké hodnosti na iných študijných odboroch a boli nútení niekoľko rokov bádať v tých odboroch, kde sa habilitovali. Dovtedajšia neexistencia školiaceho pracoviska bola jednou z príčin nedostatku príslušných kvalifikovaných pedagógov a vedeckých pracovníkov na odbore žurnalistiky a tiež istou brzdou vedeckovýskumnej činnosti.

2. Myslím, že zameranosť bádania je dnes daná predovšetkým rapidným rozvojom techniky a nových technológií v tvorbe masmédií a šírenia ich produktov. Vplyv žurnalistiky urýchlili telekomunikačné družice, digitalizovaná práca redakcií a vysielanie na internete. Táto skutočnosť prináša nový pohľad na to, ako robiť tlačovú žurnalistiku, avšak má aj sprievodné neželateľné javy. Časť novinárov sa uzatvára do počítačových miestností, kde získava a produkuje informácie, a vzdaluje sa od skutočného života a publika, pre ktoré sa vlastne robia noviny. Internet poskytuje veľa informácií, na ktoré sa však nedá spoliehať, ich dôveryhod-

nosť je problematická. Často to vyplýva z anonymity vysielania, ktorá tieto problémy umocňuje. Súčasná prax tiež ukazuje, že sa podstatne zúžila paleta novinárskych žánrov a niektoré z nich, napríklad fejtón, sa takmer vytratili z médií. Pokladám preto za jednu z dôležitých úloh novinovedy tieto procesy skúmať a zovšeobecniť.

Hoci v produkcii učebnej literatúry je Katedra žurnalistiky FiF UK na poprednom mieste v rámci fakulty, predsa absentuje dielo o teórii masovej komunikácie, ktoré sa teraz nahrádza prekladmi zahraničných autorov (M. Kunczyka, Denisa Mc Quaila a i.). Tak isto sa javí potreba spracovať komplexnú učebnicu žurnalistiky, zahrnujúcu didakticky spracované poznatky zo všetkých učebných predmetov, ktoré sa študujú na odbore.

3. Slovenské novinárstvo nadobudlo po roku 1989 mimoriadny význam v spoločensko-politickej praxi, keď sa zosilnel jeho vplyv na verejnú mienku a chod štátu. Je to predovšetkým výsledok angažovanej práce novinárov, ich tvorivého myslenia a pohotovosti. O to viac zarmucuje, že pri tejto aktivite niektorí z nich nemajú dostatočnú úctu k faktom, uverejňujú ich bez náležitého preverenia a niekedy ich zámerne skresľujú. Pre nich akoby neplatila osvedčená zásada „*auditor et altera pars*“, ktorej uplatnenie pre novinára znamená objektívnejšie posúdiť kontroverzný problém. Bolo by ideálne, keby sa aj u nás vžila prax kolegov z agentúry Reuter, ktorí si protichodné informácie o udalosti alebo inom jave overujú u dvoch alebo aj troch nezávislých zdrojov, lebo si uvedomujú, že chybný fakt môže zdezorientovať milióny ľudí. Neraz sa porušuje ochrana súkromia radového občana, pravidlo profesionálnej morálky a otvorene sa vykrádajú zahraničné, ale i domáce periodiká – články z nich sa predkladajú čitateľom ako vlastné alebo sa publikujú pod rôznymi značkami, ktoré zastierajú skutočný prameň a autora. Takáto prax jednotlivcov dehonestuje podstatu novinárskej profesie v očiach verejnosti a vrhá zlé svetlo na celú novinársku obec.

Doc. JUDr. Luboš Šefčák, CSc.:

1. Podľa môjho názoru slovenská žurnalistika prekonala v priebehu celého 20. storočia nesmierny vývin tak z kvantitatívnej, ako aj kvalitatívnej stránky. Platí to napriek všetkým početným a neraz dramatickým zmenám politických režimov, ktoré sa novinárstva vždy výrazne dotýkali. Ak sa v roku 1919 hlásilo u nás k novinárskemu povolaniu 20 redaktorov, v súčasnosti je iba členov Slovenského syndikátu novinárov okolo dva a pol tisíca. Za prvej Československej republiky vznikla šestáková tlač, určená v desaťtisícových nákladoch najširším čitateľským vrstvám (najvyšší jednorazový náklad 30 000 výtlačkov mala vtedy *Slovenská politika*). Od roku 1926 sa rozvíja rozhlasové vysielanie, ktoré vždy osvedčilo svoj mimoriadny význam v krízových situáciách spoločnosti. Zrodila sa agentúrna žurnalistika. Deľba práce a vnútroredakčná špecializácia ako vyšší stupeň organizácie redakčnej práce sa začala na Slovensku rozvíjať až so vznikom masovej tlače v stotisícových nákladoch – akokoľvek to môže znieť paradoxne – v desaťročiach po februári 1948. Od roku 1956 tu máme televízne vysielanie, o ktorého popularite niet pochyb. No a v 90. rokoch pribudol fenomén internetu – jeho perspektívny význam ešte nie sme schopní celkom doceniť.

Vývoj teórie žurnalistiky sa necítim oprávnený komplexne posudzovať. Je nepochybné, že sa začala rozvíjať vznikom Katedry novinárstva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a Novinárskeho študijného ústavu pri zväze novinárov v 50. rokoch. Koncom 60. rokov dosiahla slovenská novinoveda prvé kvalitatívne úspechy, za čo potom draho zaplatila v rámci tzv. normalizácie po okupácii republiky v auguste 1968. Pre rozvoj novinovedy i samotného novinárstva je životne potrebná predovšetkým sloboda prejavu, slova a tlače. O tom najlepšie svedčí posledné desaťročie po novembri 1989, ktoré už prináša bohaté ovocie.

2. Neodvážam sa vytyčovať úlohy pre celú slovenskú novinovedu. Dovolím si vyjadriť sa iba k oblastiam, na ktorých tvorbe mám azda aj ja svoj skromný podiel: V spolupráci s prof. Vojtekom a doc. Serafinovou sa nám podarilo zmapovať dejiny anglickej, americkej, francúzskej a nemeckej žurnalistiky. Zrejme bude v nasledujúcich rokoch aktuálne pokúsiť sa o spísanie komplexných dejín svetovej žurnalistiky.

Spolu s dr. Duhajovou, CSc., sme spracovali komplexné, prehľadné dejiny moderného slovenského novinárstva v období rokov 1918 až 1968. Dejiny slovenského novinárstva od jeho vzniku až do roku 1918 už dávnejšie spísal prof. Ruttkay. Nepochybne je potrebné zostaviť a napísať najnovšiu históriu slovenskej žurnalistiky až po súčasnosť.

Zaoberám sa aj veľmi aktuálnou problematikou mediálneho práva a profesionálnej novinárskej etiky. Vyplýva to nielen z mojich vedecko-pedagogických povinností, ale aj z postu predsedu právnej komisie Predstavenstva Slovenského syndikátu novinárov. Ide tu o celý súbor nástojčivých úloh, ktoré bude treba pomáhať riešiť teoretickými prácami, praktickými príručkami i účasťou na tvorbe potrebných zákonov.

3. Novinársku prácu si hlboko vážim, je to veľmi rizikové povolanie. Nie náhodou býva z hľadiska úmrtnosti, predčasnej invalidity, chorôb z povolania a pod. prirovnávané k skúšobným letcom a baníkom. Napriek tomu je o novinársku prácu medzi mládežou stále väčší záujem. A na moje prekvapenie medzi záujemcami jednoznačne prevláda nežné pohlavie.

Doc. PhDr. Boris Droppa, CSc.:

1. Na otázku, ak dovoľíte, odpoviem po svojom. Teda budem sa najprv venovať kompaktnému štyridsaťročiu, ktoré s istou rezervou možno rozčleniť na tri samostatné, ale logicky aj ideologicky späté úseky (1949–1956, 1957–1968, 1969–1989).

Na jeho začiatku sa za znalcov postupne navzájom pasovalo pár vedcov, ktorí sa podujali v teoretickej i praktickej rovine spochybníť všetky základné (osvedčené i profesijne overené) funkcie žurnalistiky a nahradiť ich utilitárnymi, z podstaty totality vyplývajúcimi smernicami. Tlač mala byť len a len kolektívnym agitátorom, propagandistom a organizátorom más. Idolom bola jej unifikácia a stopercentná podriadenosť vrchnosti. V druhej etape, takzvaného odmäku, ktorý bol zo strany dirigentov našej spoločnosti, aj ich samozvaných prisluhovačov, zväčša neúprimný, časť spomínanej družiny predstierala istú ústretovosť voči neštandardným názorom, pokým druhí celé desaťročie kontinuálne monitorovali výroky i aktivity bádateľskej, pedagogickej i žurnalistickej obce, ktoré by sa v budúcnosti dali kvalifikovať ako prozápadná, revizionistická či pravícovo oportunistická úchylka.

Ako osobnú urážku pri tom brali, že sa v tom čase (oteplenia?) odvážili prihlásiť o slovo nielen renomovaní zástupcovia staršej generácie serióznych teoretikov, ale aj ich mladší kolegovia či žiaci. Ukázalo sa totiž, že obe časti spontánne vznikajúceho progresívneho celku neupadli do intelektuálneho bezvedomia, nestratili priamy či nepriamy styk s demokratickým zahraničím, poznajú svetovú novinovednú, politologickú, sociologickú, psychologickú i rodiaču sa, abstraktnejšie koncipovanú, komunikologickú literatúru; a navyše, aktívne využívajú podnety teórie informácie, teórie systémov, kybernetiky i ďalších relevantných disciplín. Paralelne s nimi sa aktivizovali pracovníci novín, rozhlasu a televízie. A tak popri direktívnych, inštitucionalizovaných orgánoch začali vychádzať nenátlakové periodiká, v rozhlase a televízii uzreli svetlo sveta občiansky orientované relácie, myšlienky vedcov a technikov prezentovali tradičné i nové časopisy. Historická pamäť novinárskych profesionálov oživila a prinavrátila na stránky novín donedávna potláčané, prívetivé žánre. Proti snahe o návrat k mocou posväteným spôsobom utvárania vysnenej ideovej jednoty stálo úsilie, ktoré pripravilo obrodný proces, korunovaný príchodom povestnej jari roku 1968.

Tretia etapa, zaštitená tzv. internacionálnou pomocou, bola eufemisticky deklarovaná ako normalizačná. Niektorí inkvizítori však nelenili. Jednak existenčne likvidovali istých odborníkov i novinárov (prepúšťaním, previerkami, publikačnými zákazmi, šikanovaním, obmedzovaním ľudských práv, ponižovaním), jednak zasiahli do života žurnalistov reprofiliáciou médií i deštruovaním všetkého, čo hatilo ich ciele. Intelektuálne predmostie, ktoré vzniklo počas obrodného procesu, však bolo húževnatejšie i obratnejšie, než predpokladali. V teórii i v praxi sa udomácnili inotaj, alegória, predstieraná kritika zahraničných publikácií, ktorá umne rozvíjala obzor záujemcov... Najväčším úderom pre normalizátorov bol však fakt, že aj mnohí z tých, čo mali nás, proskribovaných a pranierovaných, paralyzovať, alebo svoju činnosť kamuflovali, alebo nenápadne prechádzali na opačné pozície. A nebolo ich málo.

Tento, pochopiteľne značne zjednodušený a možno i subjektívny exkurz do obdobia, ktoré som si cieľavedome vymedzil rokmi 1949–1989, by mal zabudlivým či menej informovaným pripomenúť, čo všetko predchádzalo príchodu ponovembrového desaťročia. Teda dekády, ktorá uskutočňuje plány predošlých generácií, a zároveň, na prahu nového tisícročia, rieši problémy, o ktorých sa nám ešte prednedávnom nesnivalo.

2. V našom, iba nedávno akreditovanom spoločenskovednom odbore absentuje kvalifikovaná, participatívna prognostika, včleňujúca do úvah o mediálnej oblasti nielen poznatky humanitných, ale aj tehnických disciplín; lebo o zintenzívnení vzájomnej interakcie produktov tvorby a spôsobov ich šírenia v budúcnosti niet pochýb. Ďalej, chýbajú zovšeobecňujúce metodologické i metodické práce prehlbujúce komunikologické myslenie novinovedcov i novinárov. Aktuálne je aj upevňovanie a skvalitňovanie definíčnej disciplíny. Najmä adeptom uchádzajúcim sa o vedecký titul treba pripomenúť, že produkt, objekt záujmu, problematiku i ďalšie fenomény možno prinajmenšom definovať: dištinktívne (uvedením rozdielnych a spoločných črt), operačne (priblížením spôsobov fungovania), analyticko-distributívne (identifikáciou znakov, uvedením častí) a celostne (synteticky). Aj kombinovaním uvedených i ďalších prístupov. Využívaniu rôznych druhov analógie, v zástupnej úlohe, teda vo funkcii definícií, sa už dávno nepripisuje taká váha ako v minulosti.

3. Ako sa pozerám na súčasnú žurnalistickú prax? Neraz s obdivom, neraz s rozpakmi. V médiách sa realizuje omnoho väčšie množstvo talentov ako v nedávnej minulosti. Mnohí skôr narodení autori odvážne vymenili perá a písacie stroje za počítače. Väčšina cestuje a vytvára si solidný komparačný základ na tvorbu. Napriek tomu v žánrovej oblasti napríklad stále prežíva relikv z doby ľadovej – komentovaná správa, kombinujúca (najčastejšie) povrchne získaný fakt s povrchným dojmom o ňom...

Záverom by som tým mladším, čo sa nadšene učia plávať v novinárskom ustaľovači, rád adresoval niekoľko svojich staronových aforizmov:

- Dosiaľ príliš veľa priazne požívajú slová prázdne!
- Majstri slova vážia slová!
- Aj fakty dôverné trikrát si overme!
- Nerobte zo slov poslov oslov!
- Pre vidinu bydlá nestrácajte krídla!

PRO MEDIA A SLOVENSKÁ MEDIÁLNA SCÉNA

Medzi zahraničnými organizáciami, ktoré v posledných rokoch vyvíjajú na Slovensku činnosť zameranú na pomoc rozvoju nezávislých médií – najmä v oblasti prípravy novej mediálnej legislatívy, patrí významné miesto americkej organizácii Pro Media Slovakia. Riadi ju IREX – International Research and Exchanges Board, americká nezávislá nadácia so sídlom vo Washingtone a jej programy na Slovensku financuje UDAID Slovakia, ktorá pôsobí pri Veľvyslanectve USA v Slovenskej republike. Riaditeľom Pro Media Slovakia je pán Rich McClear a jeho zástupcom JUDr. Sergej Koperdák, ktorého predkovia sa pred niekoľkými generáciami vystaňovali do Kanady.

Pro Media pôsobí v oblasti médií už od roku 1995 a jej profesionálny program je určený predovšetkým nezávislej tlači, rozhlasu a televízii v strednej a východnej Európe. Pretože ide o organizáciu, ktorá sa významne podieľa na profilácii nezávislej mediálnej scény na Slovensku v posledných dvoch rokoch, požiadali sme Richa McCleara a Sergeja Koperdáka o rozhovor.

** Kedy a s akými cieľmi ste začali pôsobiť v Slovenskej republike? Ako ste pri svojom príchode na Slovensko vnímali našu mediálnu scénu?*

Rich McClear: Pro Media začala pôsobiť vo východnej a strednej Európe v novembri roku 1995. Nadácia IREX poslala na Slovensko hodnotiaci tím, ktorý mal vymedziť mediálne požiadavky. V máji 1997 sa stal Tom Grubisich stálym poradcom a program sa sústredil na finančnú životaschopnosť médií. Ďalšie dve sféry činnosti zahŕňali vývoj a reformu mediálnej legislatívy a zdokonalenie odbornej kvalifikácie novinárov. Pán Grubisich po roku odišiel a dočasným poradcom sa stal Sergej Koperdák. V lete toho roku začala Pro Media pracovať s lokálnymi televíznymi stanicami, aby im pomohla zdokonaľiť lokálne spravodajstvo. Suzi McClearová a ja sme prišli v septembri 1997.

Prvý mesiac nášho pobytu sme podrobne skúmali slovenskú mediálnu scénu. Zhodli sme sa na tom, že finančná životaschopnosť médií zohrávala dôležitú úlohu, a preto sme sa zamerali najmä na právne otázky. Toto je oblasť, v ktorej Pro Media pracovala už skôr. Sergej Koperdák je právny zástupca a my sme prišli na myšlienku vydať právnu príručku pre mediálnych odborníkov s prehľadom ich práv a povinností. Rozhodli sme sa taktiež, že založíme web-stránku, aby mediálni odborníci mohli mať stály prístup k novým informáciám, ako sú napríklad zmeny vo volebnom práve, ktoré ovplyvňujú médiá.

Náš pracovný plán sme rozšírili o pomoc lokálnym vysielacím médiám pri zlepšení ich technického vybavenia, aby mohli konkurovať národným médiám. Urobili sme tak najmä prostredníctvom konzultácií, ale aj jednorazových príspevkov pre digitálne kamery a editovacie zariadenie niektorých lokálnych staníc.

Sergej Koperdák: Začal som spolupracovať s Pro Media v januári 1997, keď Tom Grubisich (teraz pracuje vo Washingtone) riadil vtedajší program. Reklamný trh v lokálnych spoločnostiach je veľmi obmedzený a Pro Media sa usilovala zvýšiť nároky na lokálnu mediálnu reklamu uvedomovaním si účinnosti reklamy v lokálnych médiách a medzi lokálnymi podnikateľmi. Regionálne rozhlasové stanice boli poučené o dôležitosti výskumu regionálneho trhu pri získavaní záujmu inzerentov a investorov.

** Váš program predpokladá spoluprácu s mnohými slovenskými organizáciami, najmä nezávislými mediálnymi inštitúciami, a rovnako významné boli zrejme aj kontakty s tzv. tretím sektorom. S ktorými z nich ste spolupracovali na konkrétnych projektoch a ktoré ich vlastné projekty ste aj finančne podporili?*

Rich McClear: Pro Media v právnej oblasti vykonala kus práce. Túto prácu riadil Sergej Koperdák. Rád by som sa zmienil o mediálnej právnej príručke, ktorú vydal pán Koperdák. V textovej podobe ju použili viaceré univerzity a my sme mali vyše 4 200 načítaní informácií z našej web-stránky počas desiatich mesiacov jej existencie. Užitočná bola aj prípravná práca pred publikovaním tejto príručky. Napríklad Suzi McClearová zorganizovala dva študijné pobyty do USA, jeden pre hlavných predstaviteľov vysielacích asociácií. Ťažiskom ich cesty bolo oboznámenie sa s činnosťou Asociácie arizonských vysielateľov (Arizona Broadcasters Association). Podobný študijný pobyt sme uskutočnili pre hlavných predstaviteľov tlačových asociácií. Kontakty, ktoré vznikli na týchto zájazdoch, pomohli upevniť vzťahy medzi organizáciami a umožnili im užšie vzájomne spolupracovať aj na Slovensku.

Sergej Koperdák: Pôvodne som vnímal slovenskú mediálnu scénu ako napätú a polarizovanú. Popri každej mediálnej asociácii existovala druhá alebo tretia, ktorá pôsobila paralelne, avšak pre rôzne politické a obchodné záujmy. Asociácie boli často vnútorne rozdelené. V tomto ovzduší strachu a nekalej súťaživosti sme sa často stretávali s neochotou a niekedy aj s nepriateľstvom. Možno to bolo preto, že sme boli podporným programom založeným na amerických postupoch, ktorý bol na Slovensku málo známy. Veľa sa odvtedy, samozrejme, zmenilo a dnes máme s našimi partnermi skvelé vzťahy.

** Jedným z odborných ťažísk vašej činnosti na Slovensku boli iniciovanie a podpora vzniku nových mediálnych zákonov. Ako ste postupovali v tejto oblasti – a s akými konkrétnymi výsledkami?*

Rich McClear a Sergej Koperdák: Pro Media spolupracovala so Slovenským syndikátom novinárov (SSN) pri budovaní siete počítačov a internetových zapojení, ktoré spájajú všetky jeho regionálne pobočky. S ďalšími právnymi zástupcami z Covington & Burling (partnerská právnická firma vo Washingtone) sme spolu so SSN spracovali expertízy a prednášali sme na jeho konferenciách s legislatívnou problematikou, v čom plánujeme pokračovať. Podporili sme aj jeho projekt predvolebného mediálneho monitoringu a v súčasnosti spoločne pracujeme na mediálnej právnej reforme. Spolupracovali sme s Asociáciou rozhlasových a televíznych staníc (ANRTS) pri tvorbe mediálneho výskumu trhu. Zároveň s ňou pracujeme na vytváraní samoregulačného kódexu. Ďalej sme spolu so združením lokálnych televíznych staníc (LoToS) organizovali školenia pre lokálne televízne stanice, spolupracovali sme s MEMO '98, ako aj s Národným centrom pre mediálnu komunikáciu (NCMK) pri mediálnom monitoringu a preklade zákonov a legislatívnych noriem EÚ. S vydavateľmi periodickej tlače sme sa podieľali na vytváraní výboru pre audit a náklad tlače (Audit Bureau of Circulation) a pomáhali sme lokálnym novinám pri koncipovaní novinových príloh pred parlamentnými voľbami. Poskytujeme podporu Nadácii mestskej televízie pre Medzinárodný festival lokálnej televízie (City TV foundation for the International Festival of Local TV), ktorý sa koná v Košiciach.

Pro Media program na Slovensku je jedinečný práve v tejto oblasti, pretože ho zastupuje stály ústavný právny zástupca oboznámený s právnymi systémami Severnej Ameriky i Európy. Pro Media aktívne pôsobila počas posledných parlamentných, komunálnych i prezidentských volebných kampaní, pri vydávaní expertíz zameraných na volebné zákony, vzťahujúce sa na médiá. V minulom roku Pro Media udržiavala web-stránku, ktorá upozorňovala na zmeny v mediálnych zákonoch a zahrnovala konverzačnú verziu mediálnej právnej príručky Pro Media s názvom *Mediálne práva a povinnosti podľa zákonov Slovenskej republiky a Medzinárodného spoločenstva (Media Rights and Responsibilities under the Laws of the Slovak Republic and the International Community)*.

** Za významnú časť vašej činnosti v oblasti médií na Slovensku možno považovať aj program profesionálneho vzdelávania pracovníkov mestských a lokálnych televízií. Tento program ste práve nedávno úspešne zavŕšili. Koľko pracovníkov týchto televízií sa na ňom zúčastnilo, na ktoré profesie bol zameraný a ako ste zhodnotili jeho prínos na zvýšenie profesionalizácie v tejto oblasti médií?*

Rich McClear: Máme tím televíznych školiteľov, ktorý spolupracuje s 25 lokálnymi televíznymi stanicami pri lokálnom spravodajstve a pri produkčnom školení. Vo februári sme spolusponzorovali (v spolupráci so Sorosovou nadáciou) workshop v Martine, na ktorom sa hodnotili lokálne programy, ako aj víkendové školy pre televíznych odborníkov. Niektoré témy zahrnovali prezentáciu spravodajstva a prácu s kamerou.

Napriek tomu, že ste sa pýtali na televíziu, nerád by som zabudol na rozhlas. Suzi McClearová zorganizovala dva študijné zájazdy do USA pre režisérov spravodajstva rozhlasových staníc. Spolupracovali sme aj s agentúrou SITA pri zaškoľovaní pracovníkov pripravujúcich správy pre lokálne rozhlasové vysielanie (zhromažďovanie správ a využívanie materiálu služieb národného spravodajstva, na vylepšenie lokálneho spravodajského dosahu).

** Mohli by ste pre slovenských čitateľov uviesť, aké programy rozvíjala v posledných rokoch Pro Media v ďalších krajinách strednej a východnej Európy – napríklad na Balkáne či v bývalom Sovietskom zväze?*

Rich McClear: Pro Media pôsobí v desiatich krajinách strednej a východnej Európy. Každý program je odlišný, pretože každá krajina je iná. Spolu s manželkou sme pracovali dva roky v Albánsku. Pomohli sme vytvoriť prvú nezávislú nevládnú rozhlasovú stanicu v Tirane, pracovali sme na právnej reforme podobne ako na Slovensku, poskytli sme školenie zamerané na rozhlasové spravodajstvo a spolupodieľali sme sa na tvorbe školských osnov pre katedru žurnalistiky na univerzite v Tirane. Pracovali sme aj na programoch Pro Media v Srbsku, Chorvátsku, Bulharsku a v Bosne.

Čo je najdôležitejšie, Pro Media sa v súčasnosti usiluje umožniť kontakty medzi všetkými odborníkmi vo všetkých krajinách, v ktorých pôsobíme. Pavol Múdry (generálny riaditeľ SITA) sa zúčastnil na oboch projektoch Pro Media – v Bielorusku i v Bosne. Dúfame, že napomáhame rozvíjanie užších vzťahov medzi spravodajskými agentúrami v rôznych krajinách. Ďalší slovenskí odborníci realizujú pre nás zaškoľovanie v Bielorusku a na Ukrajine. Skontaktovali sme slovenských odborníkov s kolegami v Macedónsku, Kosove a v Chorvátsku, ktorí potrebovali ich odborné znalosti.

Sergej Koperdák: Zatiaľ čo Rich a Suzi McClearovi majú bohaté skúsenosti s činnosťou Pro Media v balkánskych štátoch, ja som bol v Minsku, dvakrát som tam viedol právnické školenie. Prijali sme taktiež delegáciu Bielorusov, ktorí minulú jar navštívili slovenské mediálne inštitúcie.

** Ukončenie vášho pôsobenia v SR znamená, že stav nezávislých médií na Slovensku už nevzbudzuje obavy amerických mediálnych odborníkov či amerických politikov, že prijaté či pripravované nové mediálne zákony splňajú kritériá, ktoré sú bežné a samozrejme v slobodných spoločnostiach? Nebude váš program aspoň v istej modifikovanej podobe na Slovensku predsa len pokračovať?*

Rich McClear: Slovenské médiá prešli dlhý kus cesty za veľmi krátky čas. Ako som už uviedol, slovenskí odborníci pre nás zaškoľujú profesionálov v iných krajinách. Slovenské mediálne spoločnosti predkladajú ponuky na poskytovanie služieb médiám v ostatných krajinách. Samozrejme, práca na mediálnom vývoji na Slovensku bude pokračovať. Po skončení činnosti Pro Media v septembri 1999 budú môcť iné americké agentúry pokračovať v spolupráci s lokálnymi médiami, najmä v neuzavretej oblasti mediálnej právnej reformy. USIS (Americká informačná služba) zaujme v tejto úlohe vedúce postavenie. Bude zriadená rozpočtová organizácia na pomoc mimovládny organizáciám a my sme odporučili niektorým našim partnerom, aby sa na tieto organizácie obrátili. Napokon, Slovensku sa budú naďalej poskytovať menšie finančné granty na rozvoj jeho mediálneho systému.

Rozhovor pripravil Mgr. Anton Baláž

INFORMÁCIE – ZAUJÍMAVOSTI

MINISTERSTVO PRE MÉDIÁ zriadil ruský prezident Boris Jeľcin. Úlohou nového ministerstva, ktoré povedie Michail Lesin, bude vypracovať štátnu masovokomunikačnú politiku, politiku informačných technológií, reklamy a ďalších oblastí masovej komunikácie. Prevezme i povinnosti Štátneho výbry pre tlač, federálnu televíziu a rozhlas.

NOVÁ TELEVÍZIA LUNA na Slovensku by mala začať vysielat od 1. januára 2000. Licencia znie zatiaľ na vysielanie v káblových rozvodoch prostredníctvom satelitu, ktorý by mal vykrývať celé územie Slovenska.

VÝDAVKY NA REKLAMU za prvý polrok 1999 dosiahli podľa monitoringu spoločnosti A-Connect Praha, s. r. o., a podkladov Asociácie vonkajšej reklamy (AVR) výšku 3,97 mld. Sk. V porovnaní s prvým polrokom roku 1998 zaznamenali nárast o 15 %, čo je podstatne menej ako pomer výdav-

kov na reklamu za prvý polrok rokov 1998 a 1997, keď vzrástli o 50 %.

PODPORA SLOBODY TLAČE medzi obyvateľmi USA klesá. Podľa najnovšieho prieskumu verejnej mienky sa ukázalo, že takmer 53 % respondentov uviedlo, že tlač v USA má až priveľkú slobodu. Takmer dve tretiny občanov si myslí, že tlačí by sa nemalo dovoliť zaoberať sa súkromím verejných činiteľov.

WORLD ASSOCIATION OF NEWSPAPERS pripravila v tomto roku pre svojich užívateľov slávnostné 10. vydanie ročenky WORLD PRESS TRENDS, ktoré vyšlo po prvýkrát aj v novom A 4 formáte. Publikácia, ktorá vychádza od roku 1989, prináša každoročný prehľad o celosvetovom vývoji v priemysle novín.

Informácie v ročenke sú spracované prehľadne na základe podkladových materiálov od národných

združení vydavateľov periodickej tlače. Oproti minuloročným vydaniam tohtoročné prináša nielen 11 nových krajín zo 4 kontinentov (celkovo je to 58 krajín), ale aj nové sledovanie ukazovateľov, ktoré sú dôležité pre vývoj priemyslu novín. Predovšetkým ide o sledovanie údajov nových edícií internetových novín a tzv. on-line

čitateľov. Ďalej poskytuje prehľad o formáte a cenách denníkov, distribúcii, novinovom papieri, mzdových nákladoch, mediálnej spotrebe, počte novinárov a celkovom počte zamestnancov v novinách a v celom priemysle novín.

-dv-

PONORTE SA DO INTERNETU

Slovenská republika

<http://www.slovakradio.sk>

Na stránke Slovenského rozhlasu sa môžete odkliknúť do slovenskej i anglickej verzie, dozvedieť sa niečo z histórie, kultúry, marketingu rozhlasového vysielania SRo, prípadne sa priamo započúvať do vysielania Rock FM Radio i Radio Slovakia International, ktoré vysiela cez satelit.

<http://www.sskt.vus.sk>

Slovenská asociácia pre káblové telekomunikácie zmenila nielen názov, ale na internete pripravila aj svoju stránku, na ktorej sprístupňuje plánované aktivity asociácie, zoznam členov, stanovky asociácie a kontaktné údaje.

<http://www.euneco.sk>

Zaujímavý slovenský vyhľadávací a spravodajský server, ktorý je v prevádzke od 22. 6. 1999 a okrem spoločenských, politických, športových novínok ponúka obrovské množstvo liniek v položke Média na domáce a zahraničné tlačové agentúry, časopisy, e-ziny a komunikačné servery.

<http://www.artur.sk>

Nový slovenský mediálny server sprístupňovaný na internete od augusta 1999 sponzoruje Nadácia pre otvorenú spoločnosť a informáciami do neho prispeli Centrum nezávislej žurnalistiky, Národné centrum mediálnej komunikácie a spoločnosť 3MEDIA. Cieľom projektu ARTUR je zhromažďovať informácie o slovenských médiách a žurnalistike a sprístupňovať ich širokej verejnosti. Projekt je koncipovaný dvojjazyčne a potrebné informácie možno čerpať z položiek Dokumenty, Inštitúcie, Rozhlas, Televízia a Tlač.

Česká republika

<http://www.neris.cz>

Neris agentúra ČTK pre internet a nové médiá sa rozhodla, že všetkým, ktorí hľadajú bránu do sveta informácií, poskytne čo najlepší kľúč pri vyhľadávaní spoľahlivého spravodajstva z dôvery-

hodných zdrojov. Okrem iného na tejto stránke nájdete zaujímavé informácie týkajúce sa užívateľov internetu v Čechách, ktorých počet sa odhaduje na 500 000, z toho 73 % mužov a 27 % žien.

<http://www.mkcr.cz>

Cez oficiálnu stránku Ministerstva kultúry ČR sa môžete dostať na Odbor hromadných sdělovacích prostriedků, ktorý pôsobí ako ústredný orgán štátnej správy pre oblasť filmu, videa, televízie, rozhlasu a periodickej tlače v Českej republike.

<http://www.ivvm.cz>

Stránka prináša informácie o výsledkoch z aktuálnych výskumov, ktoré na území Českej republiky uskutočňuje pražský Inštitút pre výskum verejnej mienky. Čitateľ sa tu oboznámi aj s projektmi, ktoré inštitút realizoval v priebehu posledného polroka.

Zahraničie

<http://www.vii.org/PCMLP.htm>

Zaujímavé informácie vás čakajú na stránke Centra pre mediálne právo, ktoré je podporované Fondom DFID. Ide o spoluprácu odborníkov z Moskovského centra pre médiá a oxfordskej univerzity, ktorí pripravili projekt Media Know How. Nájdete tu množstvo legislatívnych noriem zo sféry médií.

<http://www.ee/meediakol>

V Estónsku pracuje nezisková inštitúcia, ktorá poskytuje profesionálne vzdelávanie v oblasti médií. Jej názov je Estónske mediálne centrum a bližšie o jeho aktivitách sa dočítate na uvedenej adrese.

<http://www.mediahistory.com>

Výsledkom úsilia mnohých odborníkov v oblasti médií je projekt História médií, ktorý formou hypertextu by mal slúžiť ako učebná pomôcka.

<http://ajr.newslink.org/nonuse.html>

Zdroj liniek, z ktorého sa môžete preklikať na rôzne mediálne zaujímavosti.

<http://www.gov.si/srd/eng/index.htm>

O situácii v slovinských médiách a predovšetkým o činnosti Rady Slovenskej republiky pre vysielanie sa môžete dočítať na stránke, ktorá je v anglickej i slovinskej mutácii.

<http://www.cme.org>

Zaujímajú vás novinky v oblasti mediálneho vzdelávania? V tom prípade ste správne na stránke CME, čo je skratka centra pre vzdelávanie v médiách, ktoré je národnou neziskovou organizáciou zameranou na posilnenie kvality elektronických médií.

<http://www.fcc.gov>

Odkliknutím tejto adresy sa ocitnete v prehľadnej sieti zaujímavých informácií FCC, čo je skratka Federálnej komisie pre komunikáciu – nezávislej americkej vládnej agentúry priamo sa zodpovedajúcej kongresu USA. Bola založená zákonom o komunikácii z roku 1934, ktorý ju poveril regulovaním medzištátnej a medzinárodnej terestriálnej, rozhlasovej, televíznej, satelitnej a káblovej komunikácie. Do jurisdikcie FCC patrí 50 štátov a oblasť Kolumbie. Riadi ju 5 komisárov, ktorých menuje prezident a schvaľuje senát na obdobie 5 rokov. Jeden z komisárov je poverený výkonom vedúceho úradu a len 3 z komisárov môžu byť členmi určitej politickej strany, pričom nikto z nich nesmie mať finančné záujmy v príbuznej oblasti.

<http://www.IWMF.org>

Problematika vzťahu ženy a médií je spracovaná na oficiálnej stránke medzinárodnej nadácie žien v médiách. Táto nadácia pod skratkou IWMF bola založená roku 1990 s poslaním posilniť úlohu žien v spravodajských médiách na celom svete. Cieľom IWMF je znižovať diskrimináciu a eliminovať perzekúciu žien v médiách a podporovať ženy ako vedúcich predstaviteľov médií. Nadácia poriadala semináre, vzdelávacie podujatia a pracovné stretnutia po celom svete.

<http://communication.wadsworth.com>

Komunikačná kaviareň, v ktorej sa dostanete k zaujímavým linkám z oblasti masovej komunikácie, mediálnej legislatívy, reklamy a pod.

<http://www.mediainst.org>

Táto cestička vás priamo uvedie do Washingtonského mediálneho inštitútu, ktorý je neziskovou výskumnou nadáciou, špecializujúcou sa na komunikačnú politiku, predovšetkým slobodu prejavu, dereguláciu mediálneho a komunikačného prostredia a žurnalistiku.

<http://www.mediademocracy.org>

Ak vás zaujímajú perspektívy nezávislej a alternatívnej žurnalistiky, v tom prípade sa inšpirujte informáciami na stránke IMI, čo je skratka neziskovej organizácie zameranej na upevnenie a podporu nezávislej a alternatívnej žurnalistiky a posilnenie verejného prístupu k nezávislým informačným zdrojom.

<http://www.mediasource.com/MediaSourceResources.html>

Užitočný pomocník pre novinárov v podobe mediálneho servera, ktorý sa usiluje o zhromaždenie čo najväčšieho počtu kvalitných informácií potrebných pre prácu novinára.

<http://www.rcpf.org>

Výbor spravodajcov za slobodu tlače poskytuje bezplatnú právnu pomoc spravodajcom, spravodajským organizáciám, novinárom i právnikom v oblasti médií. Stačí len poslať odkaz týkajúci sa špeciálneho problému.

<http://www.ijf-cij.org>

Bohatá stránka sprístupňujúca množstvo informácií priamo z IJF – Medzinárodného centra pre novinárov, ktoré je neziskovou organizáciou podporujúcou slobodné a nezávislé médiá vo východnej a strednej Európe.

<http://www2.arnes.si/~ljjavnl/index.html>

Prehľadný zdroj informácií o stave slovinských médií sa nachádza na stránke EURICOM. Ide o Európsky inštitút pre komunikáciu a kultúru, ktorý pôsobí v Lublane a je neziskovou organizáciou s cieľom pôsobiť vo sfére masovej komunikácie, mediálnych a kultúrnych štúdií. Hlavná činnosť je zameraná na výskum v oblasti komunikácie a kultúry a sprostredkovanie relevantných informácií verejnosti.

<http://www.newsdirectory.com/>

Veľmi zaujímavý vyhľadávač anglických kníh o médiách sa nachádza na tejto adrese.

<http://www.ultexmr.com>

Pre tých, čo sa zaujímajú o výskumy čítanosti tlačených periodických titulov, môže byť zaujímavá stránka spoločnosti ULTEX Market Research, spol. s r. o., ktorá okrem iných aktivít od roku 1995 realizuje výskum čítanosti tlačených médií. Správa obsahuje viac ako 200 titulov zhodnotených podľa demografických a socioekonomických charakteristík respondenta a jeho domácnosti.